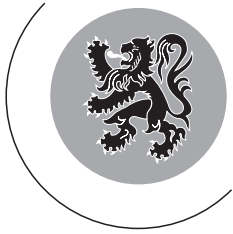

Beleidsnota 2019-2024

Onroerend Erfgoed

ingediend door Matthias Diependaele,

Vlaams minister van Financiën en Begroting, Wonen en
Onroerend Erfgoed

Vlaams
Parlement

ingediend op **139** (2019-2020) – Nr. 1
8 november 2019 (2019-2020)

Beleidsnota

ingediend door Matthias Diependaele,
Vlaams minister van Financiën en Begroting, Wonen
en Onroerend Erfgoed

**Onroerend Erfgoed
2019-2024**

BELEIDSNOTA ONROEREND ERFGOED

0 INHOUD

0	INHOUD	2
1	INLEIDING DOOR DE MINISTER	4
2	SAMENVATTING	5
3	MAATSCHAPPELIJKE TENDENSEN EN HUN IMPACT OP DE ONROERENDERERFGOEDZORG	7
3.1	DE BEHOEFTE AAN EEN STEM IN HET BELEID	7
3.2	NAAR EEN GELIJKWAARDIGE EN VOLWAARDIGE ROL VOOR ACTOREN	8
3.3	ERFGOEDZORG ALS ONDERDEEL VAN EEN TRANSVERSALE AANPAK	10
3.4	GROEIENDE VRAAG NAAR EEN KRITISCHE REFLECTIE OVER HET BESCHERMINGSBELEID	11
3.5	DUURZAME ERFGOEDZORG ALS BREED CONCEPT	12
3.6	DE VRAAG NAAR GEDIFFERENTIEERDE EN HAALBARE ONDERSTEUNING	13
4	DOELSTELLINGEN	16
4.1	IEDEREEN KOESTERT HET ONROEREND ERFGOED ALS EEN EVIDENT EN INTEGRAAL DEEL VAN ONZE LEEFOMGEVING, CULTUUR, IDENTITEIT EN NATIE	16
	ISE 1. PARTNERSCHAPPEN ROND ERFGOEDZORG	16
4.1.1	DE ZORG VOOR HET ONROEREND ERFGOED IS HET RESULTAAT VAN ACTIEVE SAMENWERKING	16
<i>4.1.1.1</i>	<i>We geven het toekomstige onroerenderfgoedbeleid vorm in samenspraak met de belanghebbenden</i>	16
<i>4.1.1.2</i>	<i>We moedigen elke gemeente om een lokaal onroerenderfgoedbeleid te voeren</i>	16
<i>4.1.1.3</i>	<i>Een afgestemd depotbeleid voor Erfgoed en goed beheer van topstukken</i>	17
<i>4.1.1.4</i>	<i>Samen met de partnerverenigingen verbreden we het draagvlak voor onroerend erfgoed en verbeteren we de dienstverlening voor onroerenderfgoedzorg(ers)</i>	18
4.1.2	HET ONROEREND ERFGOED DRAAGT BIJ AAN EEN KWALITEITSVOLLE LEEFOMGEVING	18
<i>4.1.2.1</i>	<i>We voeren een transversaal onroerenderfgoedbeleid</i>	18
<i>4.1.2.2</i>	<i>We maken van landschapszorg een beleidsveldoverschrijdende ambitie</i>	18
4.2	DE VOLGENDE GENERATIES BESCHIKKEN OVER EEN ONDERBOUWDE EN COHERENTE STAALKAART VAN ONROEREND ERFGOED	19
	ISE 3. THEMA-OVERSCHRIJDEND INSTRUMENTARIUM ONROEREND ERFGOED	19
4.2.1	ERFGOEDWAARDEN ZIJN ZO VERANKERD DAT ZE OOK IN DE TOEKOMST RELEVANT BLIJVEN	20
<i>4.2.1.1</i>	<i>We optimaliseren de doelmatigheid van de inventarissen</i>	20

4.2.1.2. <i>We zetten verder in op onroerendergoedrichtplannen en andere participatieve instrumenten</i>	20
4.2.2. HET BESCHERMDE BESTAND IS EEN DYNAMISCHE SELECTIE VAN DE ESSENTIËLE EN REPRESENTATIEVE GETUIGEN VAN HET LEVEN IN VLAANDEREN	20
4.2.2.1. <i>We herzien het bestaande beschermde erfgoedbestand, in samenspraak met de betrokken lokale besturen</i>	21
4.2.2.2. <i>We maken beschermingsbesluiten duidelijk, rechtszeker en laten kansen voor toekomstige ontwikkelingen</i>	21
4.3. DE ZORG VOOR HET ONROEREND ERFGOED IS ZICHTBAAR, TOEKOMSTGERICHT EN DUURZAAM	21
ISE 2. KWALITEIT VAN DE ONROERENDERFGOEDZORG	21
4.3.1. ONROERENDERFGOEDZORG STAAT VOOR DUURZAME OPLOSSINGEN	22
4.3.1.1. <i>Onroerendergoedzorg is klantgericht</i>	22
4.3.1.2. <i>Een doelgerichte handhaving voor onroerend erfgoed</i>	22
4.3.1.3. <i>Onroerendergoedzorg is het resultaat van oplossingsgerichte samenwerking</i>	23
4.3.1.4. <i>We spelen onroerend erfgoed uit als 'duurzaam' ingrediënt</i>	23
4.3.1.5. <i>We streven initiatief na en pakken uit met onze resultaten</i>	23
4.3.2. FINANCIËLE ONDERSTEUNING IS GEDIVERSIFIEERD EN GAAT UIT VAN EEN WEDERZIJDIG HAALBAAR ENGAGEMENT	24
4.3.2.1. <i>We ondersteunen op basis van redelijke verwachtingen</i>	25
4.3.2.2. <i>We investeren gericht, met goed huisvaderschap, solidariteit en duurzaamheid als uitgangspunten</i>	25
BIJLAGE 'OVERZICHT BELEIDS- EN REGELGEVINGSINITIATIEVEN'	27

1 INLEIDING DOOR DE MINISTER

Historische gebouwen, sites en landschappen zijn herkenbare bakens in een veranderende omgeving, ze laten zien waar we vandaan komen, wie we zijn en welke ontwikkeling we doormaken. Het is daarom van belang om zorg te dragen voor deze sites en ze op een goede manier door te geven aan toekomstige generaties. Ze blijven het verhaal vertellen van een dorp, een stad, een natie. Erfgoed is van belang voor de toekomst van Vlaanderen, voor het debat over identiteit en voor de zoektocht naar wat ons allen bindt.

Het hoofdstuk 'onroerend erfgoed' in het Regeerakkoord heeft een pragmatisch en praktijkgericht uitgangspunt. Concrete resultaten op het terrein zijn belangrijk. Erfgoedzorg volgens de regels van de kunst moet gepaard gaan met een innovatieve benadering van de erfgoedlocatie. Met een kwaliteitsvolle hedendaagse tijdslaag loodsen we ons onroerend erfgoed de toekomst in. We kunnen mensen alleen maar warm maken voor deze boodschap als we ook uitpakken met ons erfgoed, en tonen wat we ermee kunnen. Ik wil investeren in voorbeeldprojecten.

De komende jaren wil ik oplossingen aanreiken om de wachtlijsten drastisch in te korten. Financiering is een belangrijk instrument, maar we rekenen ook op een gedeeld verantwoordelijkheidsgevoel van alle betrokken actoren. Wie ondersteuning nodig heeft, kan dat krijgen dankzij overheidsmiddelen. We gaan ook op zoek naar andere manieren om erfgoedzorg te stimuleren waarop we willen inzetten.

Deze regeerperiode zetten we alles op alles om resultaten te boeken. We zorgen ervoor dat initiatief wordt beloond. Onze regelgeving, de beschermings- en adviseringspraktijk, de financiële stimuli die we bieden staan hier allemaal ten dienste van. De overheid wordt een coach, die de grote lijnen uitzet en de resultaten bewaakt, maar vooral mee naar oplossingen zoekt. Deze vernieuwde aanpak gaat niet in het minst op voor het archeologiebeleid. Door samen te werken met lokale besturen, verenigingen en andere partners, en dienstverlening te digitaliseren brengen we de onroerenderfgoedzorg dicht bij wie het aanbelangt: burgers en initiatiefnemers op het terrein.

De inventarissen en het beschermingsbestand vormden tot nu toe de ruggengraat van het onroerenderfgoedbeleid. Ze zijn het resultaat van decennialange inspanningen. We maken tijd om stil te staan bij deze resultaten en over de manier waarop we hen een plaats geven in het toekomstige beleid. Het lijkt in elk geval duidelijk dat het bestaande beschermingsstatuut in een aantal gevallen in vraag kan worden gesteld. We evalueren onze voorraad beschermd erfgoed op de wijze van beschermen, de versterkte mogelijkheid tot declassering, de omvang van de bescherming en de functionaliteit en de er aan gerelateerde juridische gevolgen. Ook zetten we in op de alternatieven om erfgoedwaarden te verankeren, zoals de onroerenderfgoedrichtplannen.

Ik wil de komende jaren overigens samen met mijn collega bevoegd voor Omgeving werk maken van een volwaardig en transversaal landschapsbeleid in lijn met de doelstellingen inzake landschappelijke kwaliteit in het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV). Door krachten te bundelen, omgevingsuitdagingen sectoroverschrijdend op te lossen en samen te streven naar een betere omgevingskwaliteit worden er ook kansen gecreëerd voor onroerend erfgoed.

Matthias Diependaele

2 SAMENVATTING

Het voeden en uitvoeren van het onroerenderfgoedbeleid is steeds meer een gedeeld initiatief. De burger en de lokale besturen verwachten dat de Vlaamse overheid minder controlerend en meer kaderstellend en begeleidend werkt. Lokale besturen treden nadrukkelijker op de voorgrond. Ze zijn goed geplaatst om mee een doordacht en gedragen beleid te voeren. De Vlaamse overheid stimuleert de ontwikkeling van een lokaal onroerenderfgoedbeleid door steden en gemeenten de mogelijkheid te bieden om 'erkende onroerenderfgoedgemeente' te worden. Daarnaast is al meer dan de helft van de Vlaamse gemeenten lid van een 'erkende intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst' (IOED).

De beleidsagenda wordt gekleurd door een transversale aanpak. Onroerend erfgoed is als deel van onze leefomgeving een factor in een integrale en duurzame gebiedsontwikkeling, waarin ook andere ruimtelijke behoeften spelen, zoals mobiliteit, wonen, recreatie, toerisme, natuurbeheer ... Onroerend erfgoed vindt zijn waardering vanuit de historische context en interageert met beleidsopties van andere sectoren. Uitdagingen als het verhogen van de energie-efficiëntie van het bestaande patrimonium en de omschakeling van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energie, gepaard met hogere maatschappelijke verwachtingen naar comfort, veiligheid en toegankelijkheid dagen de onroerenderfgoedsector uit om op zoek te gaan naar duurzame en innovatieve oplossingen op maat die de erfgoedwaarden verzoenen met deze maatschappelijke noden.

Beschermen is een hoeksteen van het onroerenderfgoedbeleid. Sinds de eerste monumentenwet van 1931 is een complementair stelsel van verschillende beschermingsstatuten ontwikkeld met één gemeenschappelijk doel: de meest relevante erfgoedgetuigen van het leven in Vlaanderen bewaren voor de toekomst. De fundamentele vraag is echter of wat anno 2019 beschermd is een goede representatieve staalkaart vormt van de meest beschermenswaardige getuigen uit het verleden?

De financiële ondersteuning moet efficiënter en doeltreffender worden. Uit het draagvlakonderzoek blijkt dat het Vlaamse publiek van de overheid verwacht dat de overheid investeert in erfgoedzorg. Van het voor onroerenderfgoedzorg gereserveerde budget is jaarlijks ongeveer 85 procent bestemd voor de verschillende soorten premies voor onderhoud en restauratie. De vraag overstijgt echter het aanbod. Het premiesysteem leidde ondertussen tot een lange achterstand. Dergelijke achterstand heeft een remmende impact op de beleidsruimte.

Hieruit leiden we onze **beleidsdoelstellingen** af

- Erfgoedzorg is een verhaal van samenwerking. We maken het onroerenderfgoedbeleid interactief. We betrekken belanghebbenden bij de visievorming.
- We stimuleren lokale besturen om een gedragen onroerenderfgoedbeleid op poten te zetten. De Vlaamse overheid stelt hierbij haar kennis en expertise beschikbaar. De intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten zijn een complementaire partner.
- Verenigingen als Herita, Monumentenwacht Vlaanderen, het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC) en de Erfgoedkluis slaan de brug tussen het Vlaamse erfgoedbeleid en de praktijk. Ze moeten mee het uithangbord zijn van de onroerenderfgoedzorg.
- Met de Landschapsconventie als uitgangspunt, bouwen we tijdens deze regeerperiode een volwaardig gebiedsgericht, participatief en transversaal landschapsbeleid verder uit.

- We maken werk van het omzetten van de goedgekeurde onroerenderfgoedrichtplannen in actieprogramma's en bekijken welke initiatieven nodig zijn om de uitvoering ervan te faciliteren.
- Beschermen blijft het exclusieve instrument van de Vlaamse overheid. De geloofwaardigheid van het instrument staat of valt met een consequente toepassing ervan. Nieuwe beschermingen moeten gekaderd zijn in een breder thematisch geheel en binnen het referentiekader van het gehele Vlaamse grondgebied passen. Parallel daarmee evalueren we stelselmatig het reeds beschermde bestand.
- Omdat een doelmatig beschermingsbeleid staat of valt met de kwaliteit van de beschermingsbesluiten, ontwikkelen we voor toekomstige beschermingen een format dat voldoende juridische en inhoudelijke houvast biedt. We optimaliseren ook de doelmatigheid van de inventarissen door het instrument van de vaststelling en de verschillende rechtsgevolgen te herzien.
- Op ambtelijk vlak blijven we inzetten op een proactieve en klantgerichte overheid. We zetten volop in op digitalisering, proactieve handhaving en bemiddeling. Inzake regelgeving streven we naar vereenvoudiging en rechtszekerheid. Dit alles gaat in het bijzonder ook op voor de archeologische erfgoedzorg.
- We streven initiatief na en pakken uit met onze resultaten. Het onroerend erfgoed zal nog meer ingezet worden als troef. Het in stand houden van erfgoed door er een kwaliteitsvol hedendaags gebruik aan te geven is meer dan ooit een beleidsthema. We willen innovatieve, kwalitatieve nieuwe tijdslagen toevoegen aan ons erfgoed.
We spelen ons erfgoed uit als sterk Vlaams 'merk' en tonen de resultaten van ons beleid.
- Om optimaal aan de financiële behoeften te voldoen, en om de ondersteuning ook voor de overheid haalbaar en betaalbaar te houden, maken we werk van een doordachte activering en bijsturing van het financieringsstelsel. We bouwen de wachtlijst af. We reserveren extra investeringsmiddelen voor een inhaalbeweging. Tevens onderzoeken we of er andere maatregelen genomen kunnen worden die de wachtlijst helpen terugdringen. We overleggen daarover met de betrokken actoren.

3 MAATSCHAPPELIJKE TENDENSEN EN HUN IMPACT OP DE ONROERENDERFGOEDZORG

De zorg voor monumenten, cultuurhistorische landschappen, archeologische sites en varend erfgoed – kortom voor onroerend erfgoed – speelt zich af binnen een hedendaagse context. Mensen koesteren dat onroerend erfgoed en geven het een actuele betekenis. Erfgoed wekt vaak een gevoel van schoonheid op. We vertoeven graag in een stad, dorp of landschap met een rijke traditie. We zijn geïnteresseerd in ons verleden.

Maar die zorg is soms ook wat weerbarstig. Af en toe staat een monument in de weg of zorgt een archeologische opgraving voor extra kosten bij een project. Om die verschillen te verzoenen is onroerenderfgoedzorg een zaak van samenwerking en dialoog. De erfgoedsector heeft de voorbije jaren stappen gezet om die samenwerking te versterken. We moeten deze weg verder bewandelen, rekening houdend met andere belangen die spelen binnen een breder maatschappelijk en ruimtelijk verhaal.

In deze analyse gaan we in op de belangrijkste tendensen buiten het erfgoedveld. Tegelijkertijd kijken we naar wat er in de omgang met het onroerend erfgoed de jongste jaren is gewijzigd.

3.1 DE BEHOEFTE AAN EEN STEM IN HET BELEID

De ‘burger’ is steeds prominenter aanwezig in het maatschappelijke debat. Mensen voeren actie voor de kwaliteit van hun directe leefomgeving. Burgerbewegingen vragen daadkracht van de politiek en wensen inspraak. Het onroerenderfgoedbeleid houdt daarmee rekening.

De **Faroconventie** (2005), over de waarde van erfgoed voor de samenleving, maakt alvast een speerpunt van participatie en dialoog met de samenleving. Deze conventie, waar alle gewesten en gemeenschappen mee instemden, is het sluitstuk van de grote erfgoedconventies die tot stand zijn gekomen onder impuls van de Raad van Europa en legt de focus op de mens. Centraal in de conventie staan ‘erfgoedgemeenschappen’, groepen mensen die waarde hechten aan erfgoed en ijveren voor het behoud hiervan omdat ze het willen overdragen aan de toekomstige generaties. Die groepen kunnen even goed buurtbewoners zijn die zich inzetten voor het behoud van een lokale kapel, als verenigingen of overheden die zich op een hoger niveau inzetten voor erfgoedthema’s. Het Vlaamse erfgoedbeleid onderschrijft de principes en zorgde voor een doorvertaling in de regelgeving. In de geest van de Faroconventie werkt de Vlaamse overheid samen met partnerverenigingen en met bruggenbouwers uit het middenveld en erkent ze het belang van erfgoedgemeenschappen en vrijwilligerswerk. Hun inzet toont de verbindende rol van onroerend erfgoed.

De vraag naar maatschappelijke betrokkenheid bij het erfgoedbeleid leeft in Vlaanderen. **In 2016 vroeg het agentschap Onroerend Erfgoed aan 200 stakeholders uit de erfgoedsector welke topics volgens hen beleidsmatig aandacht vragen in de toekomst.** Herbestemming bleek met voorsprong de grootste prioriteit te krijgen. Maar ook erfgoedparticipatie, de financiering van het onroerenderfgoedbeleid, de druk op de ruimte en de demografische ontwikkelingen stonden bovenaan. Daarna volgden duurzaamheid en verwevenheid van het beleid.

In het kader van een **draagvlakonderzoek** peilde het agentschap Onroerend Erfgoed in 2018 naar de manier waarop Vlamingen onroerend erfgoed beleven en vroeg hun mening over de rol die de overheid moet opnemen. Uit die bevraging blijkt dat het draagvlak voor de onroerenderfgoedzorg in Vlaanderen groot is. **Het merendeel van de respondenten vindt het behoud van ons gevarieerd onroerend erfgoed belangrijk.**

Ook op het vlak van erfgoedparticipatie scoort Vlaanderen hoog. Onroerend erfgoed maakt voor het merendeel van de bevolking onderdeel uit van het dagelijks leven. Tijdens alledaagse activiteiten zoals wandelen, fietsen, winkelen ... hoort onroerend erfgoed er vanzelfsprekend bij. Velen bezoeken minstens één keer per jaar een monument of landschap.

Voor belangrijke taken in de onroerenderfgoedzorg kijkt men naar de overheid. **Zo verwachten burgers dat de overheid zorgt voor het behoud van onroerend erfgoed.** Meer dan de helft van de respondenten kijkt naar haar voor het restaureren en openstellen van monumenten en landschappen. Een derde vindt het een belangrijke opdracht van de overheid om te beslissen wat we erfgoed noemen en om premies te geven voor restauraties en opgravingen.

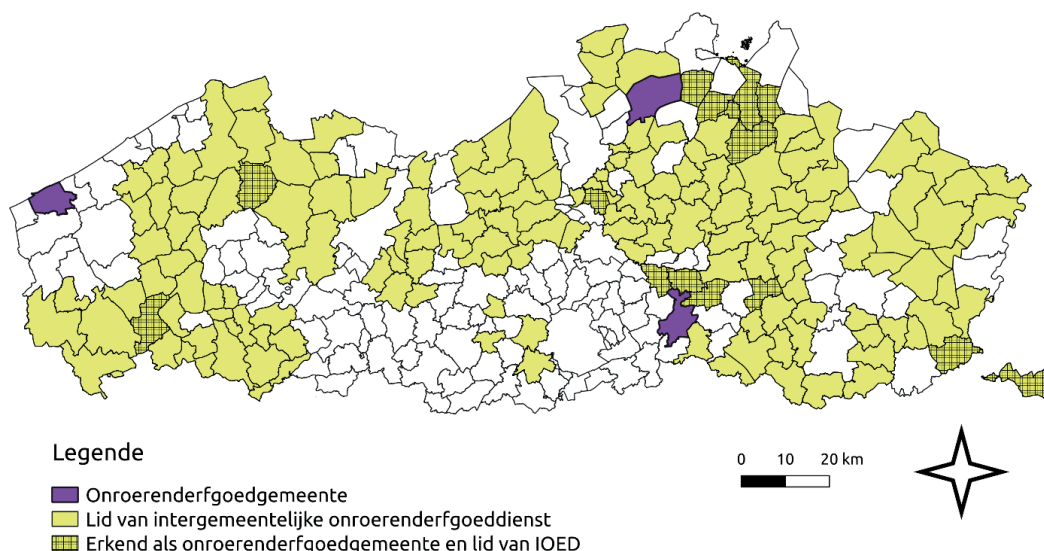
De burger vraagt anno 2018 duidelijk inspraak: voor iets meer dan de helft van de respondenten is het belangrijk dat ze mee kunnen beslissen over wat de overheid beschermt. Twee derde vindt het belangrijk dat ze mogen meedenken over het onroerend erfgoed in de buurt dat verwaarloosd wordt of leegstaat.

3.2 NAAR EEN GELIJKWAARDIGE EN VOLWAARDIGE ROL VOOR ACTOREN

Het voeren en uitvoeren van het onroerenderfgoedbeleid is steeds meer een gedeeld initiatief. De burger en de lokale besturen verwachten dat de Vlaamse overheid minder controlerend en meer kaderstellend en begeleidend werkt. **Lokale besturen** treden nadrukkelijker op de voorgrond. Ze zijn goed geplaatst om mee een doordacht en gedragen beleid te voeren.

De Vlaamse overheid stimuleert de ontwikkeling van een lokaal onroerenderfgoedbeleid door steden en gemeenten de mogelijkheid te bieden om '**erkende onroerenderfgoedgemeente**' te worden. Er zijn er ondertussen negentien. Erkende onroerenderfgoedgemeenten hebben een integrale beleidsvisie voor een duurzaam en actief behoud, gebruik en herbestemming van het onroerend erfgoed op hun grondgebied en integreren die visie in hun beslissingen. Ze ondersteunen en stimuleren eigenaars en beheerders van erfgoed en betrekken erfgoedgemeenschappen bij hun beleid. Ze inventariseren het onroerend erfgoed op hun grondgebied, geven toelatingen voor ingrepen aan beschermd erfgoed, nemen akte van archeologienota's en volgen de uitvoering op van toegelaten handelingen en archeologische opgravingen. Daarnaast is al meer dan de helft van de Vlaamse gemeenten lid van een '**erkende intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst**' (IOED). Erkende IOED's werken samen met de Vlaamse overheid en krijgen daarvoor financiële ondersteuning.

De erkenning van gemeenten volgt op een jarenlange traditie in de erfgoedzorg. Steden en gemeenten nemen van oudsher verantwoordelijkheid op voor het onroerend erfgoed op hun grondgebied. Toonvoorbeelden daarvan zijn de vaak goed uitgebouwde **stedelijke erfgoeddiensten** in kunststeden zoals Antwerpen, Brugge, Gent, Leuven en Mechelen. Tot op vandaag is enkel Leuven erkend. Ze dragen zorg voor het onderhoud, beheer en de valorisatie van hun eigen waardevolle historische monumenten, met oog voor de hedendaagse noden en wensen van bewoners en bezoekers. Zij werken samen met lokale erfgoedactoren, ondersteunen projecten, informeren hun inwoners ...

Figuur: beeld van de densiteit aan onroerenderfgoedgemeenten en intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten in Vlaanderen.

In andere instrumentaria kiest de Vlaamse overheid resoluter voor een participatieve aanpak. Het is meer en meer de gewoonte om belanghebbenden actief te betrekken, om zo de erfgoedzorg te passen in een breder ruimtelijk en maatschappelijk verhaal. Zo is het **afwegingskader “Actieve landbouwbedrijven in beschermd erfgoed”** uit 2016 het resultaat van een samenwerking tussen het agentschap Onroerend Erfgoed, het Departement Landbouw en Visserij, Ruimte Vlaanderen, de landbouworganisaties Boerenbond en het Algemeen Boerensyndicaat en enkele actieve landbouwers. De **“Code voor Goede Praktijk voor Archeologie en Metaaldetectie”** is opgemaakt en enkele malen herzien in samenspraak met de privaat georganiseerde archeologiesector. Deze bestaat uit een netwerk van door de Vlaamse overheid erkende actoren: 230 archeologen, 3641 metaaldetectoristen en vijftien onroerenderfgoeddepots (situatie op 29 oktober 2019). Het beheersluik in de aanvraag tot erkenning van de **“Herdenkingssites en begraafplaatsen van de Eerste Wereldoorlog”** als UNESCO-Werelderfgoed was aanleiding voor een grootschalige consultatieronde, die bovendien een interregionale en internationale dimensie had, omdat ook Wallonië en Frankrijk trekkers van dit dossier zijn. Het UNESCO-traject verliep in samenwerking met verschillende beleidsvelden en betrokkenen op provinciaal en lokaal niveau. Talrijke steden en gemeenten in de Westhoek en verschillende landbouw- en toeristische organisaties werkten eraan mee. Ook bij de twee andere lopende werelderfgoed dossiers zijn lokale partners nauw betrokken *Het Vlaams-Nederlandse dossier van de Koloniën van Weldadigheid is een gezamenlijk initiatief van de betrokken gemeenten en provincies, met aan Vlaamse zijde Kempens Landschap als drijvende kracht. Het dossier is recent met de hulp van ICOMOS aangepast, en wordt hopelijk in de zomer van 2020 toegevoegd aan de Werelderfgoedlijst. De nominatie van het Hoge Kempen Ruraal Industrieel Transitielandschap is een initiatief waarbij een tiental Limburgse gemeenten, de provincie en het Regionaal Landschap Kempens Landschap nauw samenwerkten. Dat dossier is in 2018 teruggetrokken, omdat ICOMOS sterke twijfels uitte bij de haalbaarheid van het voorstel.*

De Vlaamse overheid stimuleert de opmaak van **beheersplannen**. Ze faciliteren het beheer van onroerend erfgoed en de afstemming tussen de betrokken actoren en beheersactiviteiten. Beheersplannen zijn een opstap voor financiële ondersteuning en verminderen de planlast voor de

betrokkenen. Voor sommige werken in het beheersplan hoeft geen toelating aangevraagd te worden. De planmatige aanpak zorgt bovendien voor een efficiëntere en duurzamere inzet van financiële middelen. Er zijn op dit moment 895 beheersplannen goedgekeurd (situatie op 29 oktober 2019), meestal voor beschermde monumenten.

Onroerenderfgoedrichtplannen bestaan als beleidsinstrument sinds 2013. Deze plannen komen tot stand op initiatief van en in samenwerking met belanghebbenden. In het voorjaar van 2019 zijn twee onroerenderfgoedrichtplannen goedgekeurd. Een eerste plan formuleert een toekomstvisie voor de mergelgroeven in Riemst en is het resultaat van een samenwerking tussen het agentschap Onroerend Erfgoed, het agentschap Natuur en Bos, de IOED Oost-Haspengouw en Voeren, de gemeente Riemst, de plaatselijke erfgoedgemeenschap van de 'berglopers' en de lokale bevolking. Aan een tweede richtplan over de hoogstamboomgaarden in Haspengouw en Voeren werkte een nog grotere groep belanghebbenden mee uit verschillende bestuursniveaus en beleidsvelden (landbouw, natuur, onroerend erfgoed, ruimte, toerisme ...). Het instrument zorgt ervoor dat alle betrokkenen samen in dezelfde richting kijken.

3.3 ERFGOEDZORG ALS ONDERDEEL VAN EEN TRANSVERSALE AANPAK

Onroerend erfgoed is als deel van onze leefomgeving een factor in een integrale en duurzame gebiedsontwikkeling, waarin ook andere ruimtelijke behoeften spelen, zoals mobiliteit, wonen, recreatie, toerisme, natuurbeheer ... Onroerend erfgoed vindt zijn waardering vanuit de historische context en interageert met beleidsopties van andere sectoren. Daarom is een transversale aanpak aangewezen.

De nood aan die transversale benadering staat centraal in de **Europese Landschapsconventie** uit 2000. Die conventie ziet landschappen als het levend erfgoed waarin onze identiteit en diversiteit tot uiting komt. In de conventie is 'landschap' een koepelbegrip voor alle vormen van erfgoed die ruimte innemen, dus even goed natuurlijk erfgoed als gebouwd erfgoed, open ruimte en stad. Landschapsbeheer is zo een zeer transversale materie: het gaat dan namelijk niet enkel over erfgoedbeleid, maar ook over ruimtelijke ordening, stadsplanning, plattelandontwikkeling, klimaat, energie, landbouw, economie, natuurbeheer en cultuur. De geest van de Landschapsconventie waart ook door de UNESCO-aanbeveling voor Historische Stadslandschappen (2011), de verklaring van Davos (2018) en de Europese erfgoedstrategie voor de 21ste eeuw (2018).

De **UNESCO-aanbeveling voor Historische Stadslandschappen** wil de doelstellingen van de onroerenderfgoedzorg verbinden met die van sociale en economische ontwikkeling. Deze aanbeveling schuift het stedelijk erfgoed nadrukkelijk naar voor als een sociale, culturele en economische troef voor de ontwikkeling van steden. Die lijn wordt verder ontwikkeld in de **verklaring van Davos**. Vertrekkende vanuit het concept van kwaliteitsvolle 'Baukultur', maakt ze van cultuur het middelpunt van een holistisch ontwikkelingsbeleid dat streeft naar sociale samenhang, ecologische duurzaamheid verzekert én bijdraagt tot de gezondheid en het welzijn van iedereen. Erfgoed neemt hierbinnen een elementaire plaats in. De verklaring van Davos benadrukt dat de manier waarop we ons cultureel erfgoed vandaag gebruiken, onderhouden en beschermen van cruciaal belang is voor de toekomstige ontwikkeling van een kwaliteitsvolle gebouwde omgeving.

Een transversale aanpak betekent een **wisselwerking**: erfgoedzorg moet een plaats krijgen in de omgang met de leefomgeving én bijdragen aan de grotere uitdagingen die zich stellen. Om de klimaatdoelstellingen te behalen en de koolstofdioxide-uitstoot terug te dringen, vraagt Vlaanderen terecht inspanningen van alle sectoren. Uitdagingen als het verhogen van de energie-efficiëntie van het bestaande patrimonium en de omschakeling van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energie, gepaard met hogere maatschappelijke verwachtingen naar comfort, veiligheid en toegankelijkheid

dagen de onroerendergoedsector uit om op zoek te gaan naar duurzame en innovatieve oplossingen op maat die de erfgoedwaarden verzoenen met deze maatschappelijke noden.

Het agentschap zette daarom de afgelopen jaren in op bewustwording met onder andere de publicatie in 2017 van het onderzoek naar energiezuinige maatregelen in monumenten met woonfunctie.

3.4 GROEIENDE VRAAG NAAR EEN KRITISCHE REFLECTIE OVER HET BESCHERMINGSBELEID

Beschermen is een hoeksteen van het onroerendergoedbeleid. Sinds de eerste monumentenwet van 1931 is een complementair stelsel van verschillende beschermingsstatuten met verschillende rechtsgevolgen ontwikkeld met één gemeenschappelijk doel: de meest relevante erfgoedgetuigen van het leven in Vlaanderen bewaren voor de toekomst. Het beschermd erfgoed vertegenwoordigt ondertussen 4,3 procent van het oppervlak van Vlaanderen. Dit is niet verwonderlijk: Vlaanderen kent al eeuwenlang een intense ontginning en is één van de meest dicht bebouwde en bevolkte regio's van Europa. Ons historisch patrimonium – zowel vanuit bouwkundig, archeologische als landschappelijk oogpunt - is dus zeer groot.

Beschermingsstatuut	Aantal definitieve beschermingen	Oppervlakte (op basis van contour bescherming)	% van Vlaanderen
Monumenten	11.381	4.973 ha	0,37%
Stads – en dorpsgezichten	1.567	9.286 ha	0,69%
Cultuurhistorische landschappen	684	41.530 ha	3,07%
Archeologische sites	43	1.180 ha	0,09%
Erfgoedlandschappen	32	6.993 ha	0,52%
Varend erfgoed	31		

Tabell: aantallen beschermd erfgoed, 29 oktober 2019

De burger verwacht van de overheid dat zij haar beslissingen en keuzes goed onderbouwt en motiveert en dat de rechtsgevolgen voor iedereen duidelijk en gelijkwaardig zijn. Dat geldt ook voor het beschermen van erfgoed. Er zijn stappen gezet om het beschermingsproces en de gevolgen van een bescherming transparanter te maken. De 'oogst' van decennialang beschermen is divers. Oudere beschermingsbesluiten zijn onder andere regelgevingen en vanuit een andere context tot stand gekomen. Ook de oude besluiten moeten eenduidig begrepen kunnen worden, rechtszeker en voldoende flexibel zijn.

De fundamentele vraag is echter of wat anno 2019 beschermd is een **goede representatieve staalkaart vormt** van de meest beschermenswaardige getuigen uit het verleden? Beschermingsbesluiten worden zelden in vraag gesteld en het aantal beschermingen groeit steeds verder aan. Heel wat beslissingen werden jaren of decennia geleden genomen, in een andere tijdgeest. Zouden we dezelfde keuzes maken als we de oefening helemaal opnieuw zouden doen? Hoewel we al meer dan tachtig jaar bouwen aan het beschermde erfgoedbestand, onderneemt Vlaanderen pas sinds enkele jaren stappen om de effecten van dat beleid te analyseren. Nochtans is inzicht daarover belangrijk voor het verder uitstippelen van het erfgoedbeleid op langere termijn.

Sinds 2016 onderwerpt het agentschap Onroerend Erfgoed de beschermingen die in het verleden gerealiseerd zijn stapsgewijs aan een **doelmatigheidsanalyse**. Deze evaluatie gaat in de eerste plaats na of het beschermingsinstrumentarium tot het gewenste resultaat - het behoud van erfgoedwaarden - heeft geleid. Voorlopig is het nog niet duidelijk of een bescherming essentieel is voor het behoud, dan wel of andere factoren een gunstige impact kunnen hebben. De vraag is of beschermen altijd het meest

geschikte antwoord vormt. Wat werkt behoud in de hand? Zijn er alternatieve instrumenten die ook of beter de vooropgestelde doelstellingen bereiken? Ook moet er voldoende aandacht zijn voor de vragen met betrekking tot de herevaluatie van het beschermingsbeleid.

Dit vraagstuk raakt onvermijdelijk de nood aan **maatschappelijke inbedding**. Beschermen maakt de bredere samenleving mee verantwoordelijk voor het behoud. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vanuit die samenleving de vraag weerklinkt om betrokken te worden bij waarderingsprocessen en om de maatschappelijke dimensie van behoud in het oog te houden.

3.5 DUURZAME ERFGOEDZORG ALS BREED CONCEPT

Onroerenderfgoedzorg kan een bijdrage leveren aan duurzaamheid. Een duurzame erfgoedzorg beperkt zich niet enkel tot het verhogen van de energie-efficiëntie van monumenten. Duurzaamheid van erfgoed gaat veel verder:

- Als **cultureel gegeven** is onroerend erfgoed een unieke getuige van onze identiteit, die we bewaren voor toekomstige generaties;
- In **ecologisch opzicht** past erfgoed in de filosofie van circulaire economie. Door erfgoedgebouwen te behouden is er geen of heel beperkte nood aan (nieuwe) materialen, omdat onderdelen herstelbaar zijn en de kwaliteit en levensduur van de gebruikte materialen vaak hoog is. De landschapszorg bijvoorbeeld vertrekt vanuit de bestaande karakteristieken van het landschap, waardoor het beheer van landschappen meer en meer op een ecologische en minder intensieve manier gebeurt;
- Erfgoedzorg speelt een rol in **duurzame economische ontwikkeling**. Het draagt bij aan (lokale) tewerkstelling, oefent een aantrekkingskracht uit voor creatieve industrieën en lokale kleine en middelgrote bedrijven, heeft een groot belang voor toerisme en creëert extra marktwaarde voor de leefomgeving en aan omringende woningen in het bijzonder;
- Onroerend erfgoed draagt bij aan de **sociale duurzaamheid**. Het is functioneel, heeft esthetische waarde en sociale betekenis. Op die manier vormt onroerend erfgoed vaak een verbindende factor in gemeenschappen. Het draagt dikwijls bij tot het welbevinden van mensen.

Het is dus belangrijk erfgoed mee te nemen in de verschillende initiatieven van het Vlaamse duurzaamheidsbeleid. Burgers verwachten van overheidsinvesteringen trouwens een **maatschappelijke return**. In de toekomstverkenning 2030 van het agentschap Onroerend Erfgoed (2016) duiden 200 stakeholders uit de erfgoedsector '**herbestemming**' aan als prioriteit nummer één voor het erfgoedbeleid de komende jaren. **Continuïteit van gebruik** is een aandachtspunt in de onroerenderfgoedzorg. Dit hoeft niet altijd een totale herbestemming te zijn, maar kan, inspelend op maatschappelijke veranderingen, ook tijdelijk gebruik of medegebruik betekenen. Zo bieden gebouwen bijvoorbeeld mogelijkheden voor opdeling in kleinere wooneenheden of inrichting als coworkingspaces. Aanpassingen zijn eigen aan de levenscyclus van erfgoed. Evolutie in gebruik, functie en betekenis is een normaal en logisch gegeven.

De overheid stimuleert beheerders om hun onroerende goederen een actuele invulling te geven. Bij het vinden van zinvolle en betaalbare bestemmingen voor leegstaande kerken (zoals sinds 2011 gevraagd in de verplichte kerkenbeleidsplannen en onderzocht in de conceptnota 'Een toekomst voor de Vlaamse Parochiekerk') rijzen vaak twijfels over de realiteitszin, haalbaarheid en duurzaamheid van de ideeën. De Vlaamse overheid nam samen met de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), de Vlaams Bouwmeester en het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC) het initiatief voor een '**Projectbureau Herbestemming Kerken**', dat haalbaarheidsstudies begeleidt. Die studies analyseren of een herbestemmingsproject op een kwalitatieve en verantwoorde manier te realiseren valt. Zo kunnen gemeente- en kerkbesturen gefundeerde beslissingen nemen.

Het hergebruiken en herbestemmen van onroerend erfgoed is een uitdaging waar de erfgoedsector al jaren sterk op inzet. Het agentschap Onroerend Erfgoed formuleerde in 2016 een **visie over hergebruik en herbestemming** en publiceerde een handleiding over het herbestemmen van grootschalige hoeses. Het stelt hierbij haar expertise ter beschikking en ondersteunt initiatieven van onderuit. Sinds 2018 kan iedereen inspiratie voor eigen projecten vinden in een **projectportfolio** met 'best practices' van herbestemming en restauraties.

3.6 DE VRAAG NAAR GEDIFFERENTIEERDE EN HAALBARE ONDERSTEUNING

Financiële ondersteuning is een van de hoekstenen van het onroerenderfgoedbeleid. Uit het draagvlakonderzoek blijkt dat het Vlaamse publiek dit ook van de overheid verwacht. Van het voor onroerenderfgoedzorg gereserveerde budget van 113 miljoen euro is jaarlijks ongeveer 85 procent bestemd voor premies. Dat percentage volstaat niet om aan de vraag te voldoen. Bovendien vraagt de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet sinds 2015 financiële ruimte voor enkele nieuwe instrumenten, zoals de subsidies voor IOED's en onroerenderfgoeddepots, fiscale instrumenten, het financieren van archeologisch onderzoek ... Bepaalde instrumenten, zoals de subsidies voor beheersovereenkomsten, projectsubsidies voor educatie en de landschapspremie wachten nog op implementatie. Het verruimen van het financieringsinstrumentarium ging echter niet gepaard met het verhogen van het totaalbudget.

Er bestaan verschillende soorten **premies voor onderhoud en restauratie**, waarbij er een onderscheid is tussen premies toegekend volgens een standaardprocedure en premies toegekend volgens een bijzondere procedure. De standaardprocedure is laagdrempelig, kent een korte doorlooptijd en de kostenraming is beperkt tot 25.000 euro. Voor de bijzondere procedure geldt deze begrenzing niet, maar is er wel sprake van een strengere goedkeurings- en opvolgingsprocedure. De premiepercentages verschillen naargelang het soort erfgoed, het soort premienemer en het soort project. Het basispremiepercentage bedraagt 40 procent, maar kan verhoogd worden tot 60 procent voor onder meer openbare besturen en beheerders van eredienstgebouwen. De categorie van 80-procent-premies is in 2019 vervangen door een systeem van aanvullende premies 'op verdienste': erfgoedpremies kunnen bijvoorbeeld met 10 procent worden verhoogd als de aanvrager goed huisvaderschap kan aantonen.

In 2018 is een kleine 8,2 miljoen euro besteed aan erfgoedpremies volgens de standaardprocedure en een kleine 75 miljoen aan premies volgens de bijzondere procedure en aan de restauratiepremies volgens de oude regelgeving. **Hoewel er veel meer premiedossiers volgens de standaardprocedure zijn, wegen de restauratiepremiédossiers en dossiers volgens de bijzondere procedure veel sterker door op de begroting. De vraag naar dit type premie is altijd bijzonder groot geweest. Het premiesysteem leidde ondertussen tot een lange achterstand, met dossiers die sinds 2014 op een premie wachten.** De huidige wachtlijst bestaat momenteel uit 471 dossiers, die een totaalbedrag van ruim 260 miljoen euro vertegenwoordigen. Dergelijke achterstand heeft een remmende impact op de beleidsruimte.

Totaal wachtlijst	471 dossiers	262.473.475,92 euro
Waarvan restauratiepremies	340 dossiers	179.938.946,45 euro
Waarvan erfgoedpremies bijzondere procedure	131 dossiers	82.534.529,47 euro

Tabel: overzicht van de wachtlijst na de eerste programmatie 2019.

De wachtlijst is enerzijds veroorzaakt door een toegenomen vraag in de aanloop naar wijzigingen aan de financieringsregelgeving, maar is anderzijds **inherent aan het financieringssysteem** zelf, dat volledig vraaggestuurd is en voor bepaalde dossiercategorieën bijzonder gunstige voorwaarden inhoudt. Dat resulteert in een overwicht aan dossiers met hogere premiepercentages. Bovendien is het mogelijk om voor langlopende projecten een meerjarige premieovereenkomst af te sluiten. Deze overeenkomst is een onmiddellijk ingaand en jarenlang engagement van de overheid, waarbij in nauw overleg diverse

restauratiewerken worden afgesproken. De meerjarige premieovereenkomsten bieden zo stabiliteit en zekerheid voor de erfgoedbeheerder. Meerjarige overeenkomsten vertegenwoordigden in 2018 ongeveer een derde van het besteedde bedrag aan premies volgens de bijzondere procedure en de restauratiepremie.

Project	Doorlooptijd	Bijdrage 2019-2024	Totale bijdrage Vlaams gewest
Aalst: Sint-Martinuskerk	2014-2024	10.025.290,06 €	17.567.582,89 €
Antwerpen: Districtshuizen	2017-2019	1.437.500,37 €	5.837.500,37 €
Antwerpen: Sint-Jacobskerk	2018-2022	6.951.025,30 €	8.676.986,61 €
Antwerpen: Stadhuis/Steen	2018-2021	7.891.884,41 €	10.891.884,41 €
Beringen: Be-Mine	2010-2020	7.421.440,70 €	22.893.444,98 €
Bokrijk: Openluchtmuseum	2017-2021	7.713.115,96 €	14.398.125,89 €
CWGC: Begraafplaatsen	2017-2021	1.732.680,60 €	3.891.876,39 €
Genk: Mijn Waterschei	2014-2020	776.128,12 €	8.062.386,23 €
Gent: Vooruit	2019-2023	10.538.526,03 €	10.538.526,03 €
Herita: Cluster	2020-2023	5.487.108,25 €	5.487.108,25 €
Hoogstraten: Sint-Katharinakerk	2019-2023	6.351.407,44 €	6.351.407,44 €
Ieper: Lakenhallen	2020-2024	8.733.125,92 €	8.733.125,92 €
Lier: Begijnhof	2019-2023	12.925.376,80 €	12.925.376,80 €
Merksplas: Rijksweldadigheidskolonie	2012-2020	4.017.825,32 €	17.158.754,12 €
Mortsel: Fort 4	2018-2022	5.013.598,88 €	6.941.353,96 €
Tongeren: OLV-basiliek	2012-2023	8.736.566,50 €	12.635.150,89 €
Zwevegem: Transfo	2019-2023	3.173.990,69 €	3.173.990,69 €
Totaal		108.926.591,35 €	176.164.581,87 €

Tabel: overzicht van de lopende meerjarenpremieovereenkomsten.

In antwoord op het wachtlijstprobleem bij de bijzondere premie riep de Vlaamse overheid **alternatieve financieringsmogelijkheden** in het leven. Zo is het systeem van vermindering van de personenbelasting geoptimaliseerd, zodat het nu een evenwaardig alternatief vormt voor een erfgoedpremie volgens de standaardprocedure. Daarnaast zijn de verkooprechten en schenkbelasting voor beschermde monumenten verlaagd. Tot slot introduceerde de overheid de erfgoedlening, tegen een intrestvoet van 1 procent voor restauratie-, renovatie- en herbestemmingswerken aan beschermd onroerend erfgoed en gebouwen opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed. In 2018 werden 29 erfgoedleningen toegekend voor een totaalbedrag van ongeveer 3,5 miljoen euro. Van de erfgoedleningen met aanvraagdatum in 2019 werden er tot op heden (31/10/2019) in totaal 35 leningen goedgekeurd voor een totaalbedrag van € 4.192.628,83. Deze maatregelen moeten zuurstof geven aan nieuwe investeringsprojecten in onroerend erfgoed. Vanzelfsprekend zijn deze initiatieven vooral te zien als complementair met het premiestelsel.

	Erfgoed Particulier	Erfgoed Rechtspersoon	TOTAAL
aantal goedgekeurd	56	12	68
bedrag goedgekeurd	6 790 540,85	3 867 045,25	10 657 586,10
reeds opgenomen	3 080 322,58	1 079 352,07	4 159 674,65
Totaal Aantal aanvragen (incl. status analyse/geweigerd/...)	74	22	96
Totaal aanvragen bedrag (incl. status analyse/geweigerd/...)	7 182 421,65	4 117 045,25	11 299 466,90

Tabel: goedgekeurde leningen vanaf de start van de erfgoedlening tot 23/10/2019

Wat betreft ondersteuning neemt de overheid steeds meer een **faciliterende rol** op. De **archeologische sector** speurt naar nieuwe kennis en inzichten over het verleden. In de regel betaalt de verstoorder de kost van het archeologisch onderzoek. De overheid komt hier maar beperkt in tussen. De premie voor archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem en de premie voor buitensporige opgravingskosten geven financiële ondersteuning aan burgers die een archeologische opgraving op hun terrein laten uitvoeren. De overheid brengt ook de gebieden in kaart waar al archeologische activiteiten zijn uitgevoerd of waar geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt. Daarnaast ondersteunt de overheid de kenniswinst die archeologen boeken met hun onderzoek, door de verslagen van elke archeologische opgraving publiek ter beschikking te stellen en projectsubsidies te verlenen voor syntheseonderzoek van deze rapporten tot echte archeologische kenniswinst.

De behoefte aan ondersteuning is niet alleen van financiële aard, maar gaat ook om het delen van **kennis en expertise**. Eigenaars, beheerders en andere actoren hebben nood aan vakmanschap, materialen, gereedschappen, bepaalde onderzoekstechnieken (het digitaal hoogte model ...) om zorg te kunnen dragen voor hun erfgoed. Lokale besturen hebben nood aan kennisoverdracht over de taken waarvan de Vlaamse overheid verwacht dat ze die overnemen, zoals het inventariseren van onroerend erfgoed. Het agentschap Onroerend Erfgoed ontwikkelde in haar bestaansgeschiedenis zelf de kennis over zeer vakspecifieke erfgoedsegmenten maar maakt ook deel uit van een groter geheel. Op andere vlakken nemen partnerorganisaties zoals Herita, Monumentenwacht Vlaanderen en het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC) een dienstverlenende rol op. Ze ontvangen hiervoor subsidies. Zo is de Vlaamse overheid er ook voor de verschillende bruggenbouwers in het erfgoedveld, die dichter bij erfgoedgemeenschappen of bij de praktijk staan.

4 DOELSTELLINGEN

4.1. IEDEREEN KOESTERT HET ONROEREND ERFGOED ALS EEN EVIDENT EN INTEGRAAL DEEL VAN ONZE LEEFOMGEVING, CULTUUR, IDENTITEIT EN NATIE ISE 1. PARTNERSCHAPPEN ROND ERFGOEDZORG

Erfgoed maakt deel uit van onze leefomgeving, cultuur, identiteiten natie. Het ontleent er een betekenis, rol en invulling aan. Daarom staat onroerenderfgoedzorg niet op zichzelf. Die kan alleen maar vorm krijgen als de gebruikers van de leefomgeving het belang en de meerwaarde van erfgoed inzien en zich ertoe engageren om het in stand te houden. We willen dan ook een evidentie maken van dat engagement.

Samen met de gebruikers van onze leefomgeving geven we gestalte aan het erfgoedbeleid. We zetten de dialoog met erfgoedgemeenschappen verder en rekenen op lokale besturen en partnerverenigingen als tussenpersoon om de dialoog in goede banen te leiden. Daarnaast laten we erkende onroerenderfgoedgemeenten verder uitgroeien tot echte eerstelijnspartners in de uitvoering van het beleid. Erfgoed en erfgoedzorg zijn meer dan een 'doel op zich'. Het zijn katalysatoren om bredere maatschappelijke uitdagingen het hoofd te bieden.

4.1.1. De zorg voor het onroerend erfgoed is het resultaat van actieve samenwerking

Erfgoedzorg is een verhaal van samenwerking. Samenwerkingsverbanden nemen verschillende vormen aan, met interacties tussen erfgoedeigenaren, betrokken buurtbewoners, erfgoedprofessionals, erfgoedverenigingen en lokale besturen. Samen vormen ze erfgoedgemeenschappen, een term uit de Faroconventie die deze groepen mensen als de drijvende kracht van een succesvol erfgoedbeleid beschouwt. Het is evident dat we hen maximaal ondersteunen en het Vlaamse beleid laten kleuren door hun ideeën. Gemeentelijke overheden, intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten en de partnerverenigingen helpen dit proces te stroomlijnen.

4.1.1.1. We geven het toekomstige onroerenderfgoedbeleid vorm in samenspraak met de belanghebbenden

We maken het onroerenderfgoedbeleid interactief. We betrekken belanghebbenden bij de visievorming. We willen iedereen bereiken die met erfgoed in contact komt of er ideeën over heeft. We kijken dus niet alleen naar de traditionele erfgoedliefhebbers, erfgoedzorgers en beleidsverantwoordelijken op alle niveaus, maar ook naar projectontwikkelaars, ondernemers, nieuwkomers, de natuur- en landbouwsector, de toeristische sector, ... Op die manier willen we aftoetsen wat een maatschappelijk gedragen onroerenderfgoedbeleid kan inhouden en hoe belangengroepen tegenover bepaalde keuzes staan. Nieuwe samenwerkingsverbanden kunnen verfrissende denkrichtingen en oplossingen opleveren.

4.1.1.2. We moedigen elke gemeente aan om een lokaal onroerenderfgoedbeleid te voeren

We moedigen lokale overheden aan om een eigen erfgoedbeleid te voeren. Lokale besturen die het engagement op nemen worden ondersteund door het agentschap.

Lokale besturen zijn sleutelspelers in het erfgoedbeleid: ze kunnen richting geven aan het oplossen van erfgoedvraagstukken. **We stimuleren lokale besturen om een gedragen onroerenderfgoedbeleid te voeren. De Vlaamse overheid stelt hierbij haar kennis en expertise beschikbaar. De intergemeentelijke**

onroerenderfgoeddiensten zijn een complementaire partner. We zetten samen in op het beschikbare instrumentarium, waaronder erfgoedinventarissen, onroerenderfgoedrichtplannen en beheersplannen. Ik volg daarbij ook het proces van de regiovorming, onder aansturing van mijn collega-voor binnenlands bestuur op de voet. Zodra die regio's vorm krijgen, zal ik het initiatief nemen om de regionale afbakeningen en de vormen van intergemeentelijke samenwerking daarop af te stemmen.

Lokale besturen zullen actiever betrokken worden bij het beschermen van ons onroerend erfgoed. Zij spelen tevens een belangrijke rol bij het evalueren van ons erfgoedbestand. Daarnaast moet bij beschermings- of restauratiebeslissingen ook rekening gehouden worden met het belang dat zij hechten aan het erfgoed in het kader van geïntegreerde projecten of hun uitgewerkte visie op onroerend erfgoed.

Versillende steden en gemeenten voeren vandaag al een voorbeeldig onroerenderfgoedbeleid. Een erkenning als onroerenderfgoedgemeente zou de bekroning moeten vormen van deze voorbeeldrol. Toch is de drempel voor veel steden en gemeenten nog te hoog. Het label 'erkende erfgoedgemeente' moet uitgroeien tot symbool van lokale erfgoedexpertise, maar ook van de autonomie die de Vlaamse overheid aan lokale besturen biedt. **Daarom is het belangrijk dat de gemeenten die nu al klaar zijn voor een erkenning, daadwerkelijk een erkenning aanvragen. We denken daarbij met name aan de Vlaamse centrumsteden. We moedigen die gemeenten aan om dat te doen en begeleiden hen,** zodat we bij de volgende erkenningsrondes in 2020 en vooral 2023 een wezenlijke aangroei van het aantal aanvragen kunnen noteren.

Het agentschap Onroerend Erfgoed en de erkende onroerenderfgoedgemeenten leggen samen een groenboek voor aan de Vlaamse Regering, met de krijtlijnen van een partnerschap, uitgaande van een volwaardige taakverdeling. De bouwstenen van deze taakverdeling zijn: het geografisch inventariseren, het beheer van het beschermd en niet-beschermd erfgoed op het lokale grondgebied, de adviezen, toelatingen, financiële ondersteuning en handhaving. We stimulerende lokale besturen, en in het bijzonder de erkende erfgoedgemeenten, in de uitbouw van een lokaal handhavingsbeleid. We bieden op vraag nieuwe opleidingen aan voor lokale verbalisanten. Erkende gemeenten moeten in principe volwaardig bevoegd kunnen worden voor al deze taken, waarbij de Vlaamse overheid zich als ondersteunend expertisecentrum profileert. De financiële consequenties van deze samenwerking en in het bijzonder het daartoe vereiste instrumentarium (bv. het opzetten van een systeem voor digitale informatie-uitwisseling ...) zijn daarbij een bijzonder aandachtspunt.

De mogelijkheden en bijhorende randvoorwaarden voor een lokaal onroerenderfgoedbeleid krijgen een volwaardige doorvertaling in de Vlaamse regelgeving. Daarbij bekijken we niet alleen de onroerenderfgoedregelgeving. Ook ander instrumentarium, zoals de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening, moet rekening houden met de nieuwe partnerschappen en juridische mogelijkheden toelaten voor het voeren van een lokaal erfgoedbeleid voor niet-beschermd erfgoed.

4.1.1.3. Een afgestemd depotbeleid voor Erfgoed en goed beheer van topstukken.

Met mijn collega bevoegd voor Cultuur wil ik nagaan hoe de vele topstukken aanwezig in monumenten, in kerken en kloosters, in goede staat voor de toekomst bewaard kunnen worden. Een gericht proefproject over 'behoudsondersteuning bewaaromstandigheden topstukken' bij erfgoedbewaarders die behoud en beheer niet als kerntaak hebben, stelt ons in staat het huidig beleid te evalueren en waar wenselijk bij te sturen.

Ook in samenwerking met mijn collega bevoegd voor Cultuur, die de regierol op zich neemt, zorgen we voor een afgestemd depotbeleid voor erfgoed, dat niet enkel inzet op nieuwe bewaarplaatsen maar,

na waardering en inventarisatie, ook resulteert in herbestemmen en afstoten. We doen dit in samenwerking met het steunpunt FARO, cultureel-erfgoedspelers in het veld, lokale besturen en gezamenlijk voor cultureel en onroerend erfgoed. Hierbij zal expliciet aandacht besteed worden aan collecties van kerkgebouwen met een herbestemming.

4.1.1.4. Samen met de partnerverenigingen verbreden we het draagvlak voor onroerend erfgoed en verbeteren we de dienstverlening voor onroenderfgoedzorg(ers)

Verenigingen als Herita, Monumentenwacht Vlaanderen, het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC) en de Erfgoedkluis slaan de brug tussen het Vlaamse erfgoedbeleid en de praktijk. Ze vormen mee het **uithangbord van de onroenderfgoedzorg**. Ze moeten bijdragen aan **draagvlakverhoging, kennis en expertise** aanbieden, de **vinger aan de pols** houden en als spreekbuis fungeren voor het middenveld.

Herita moet zich verder ontwikkelen tot de centrale middenveldorganisatie inzake erfgoed. Bijzondere aandachtspunten daarbij zijn het betrekken en waarderen van de vele vrijwilligers in de sector, de verdere uitbreiding van het Netwerk Open Monumenten, de integratie van de Open Monumentenkaart in de Museumpas en de uitbouw van de Herita-portefeuille tot modelsites. De pas gesloten samenwerkingsovereenkomst met vzw Herita bevat goede afspraken in verband met de prioritaire opdracht die moet uit- gevoerd worden. Slaagt de VZW er niet in dan wordt de samenwerking beëindigd.

4.1.2. Het onroerend erfgoed draagt bij aan een kwaliteitsvolle leefomgeving

Mensen identificeren zich met de plaats waar ze leven. Die leefomgeving, en de manier waarop we ze beleven, vormt het uitgangspunt van de **Europese Landschapsconventie**. 'Landschap' in de geest van de conventie is meer dan gebieden met bijzondere natuur- of erfgoedwaarden. Landschap is overal. De conventie pleit voor een **gebiedsgerichte erfgoedaanpak**, waarbij er sprake is van een wisselwerking tussen de mens, het erfgoed en de omgeving waar het deel van uitmaakt. Met de Landschapsconventie als uitgangspunt, bouwen we tijdens deze regeerperiode een volwaardig gebiedsgericht, participatief en transversaal landschapsbeleid verder uit.

4.1.2.1. We voeren een transversaal onroenderfgoedbeleid

De principes van de Europese Landschapsconventie vertalen zich in het onroenderfgoedbeleid, al blijft dat voorlopig beperkt tot wat we traditioneel als een cultuurhistorisch landschap beschouwen, met andere woorden één specifieke vorm van onroerend erfgoed. **De Landschapsconventie benadrukt de ruimtelijke dimensie van onroerend erfgoed en onroenderfgoedzorg en redeneert niet in termen van erfgoedcategorieën. We grijpen de 20ste verjaardag van de Landschapsconventie in 2020 aan om deze 'brede' benadering door te vertalen in alle segmenten van de erfgoedsector, met name ook in onze bebouwde omgeving. We inspireren ons daarbij op de Davosdeclaratie en de UNESCO-aanbeveling voor historische stadslandschappen.**

4.1.2.2. We maken van landschapszorg een beleidsveldoverschrijdende ambitie

Het landschap verandert voortdurend onder invloed van maatschappelijke, economische en ecologische processen. Om die veranderingen in goede banen te leiden, moet de geïntegreerde landschapsbenadering zich vertalen op het terrein. Het **Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV)** biedt binnen de tien uiteenlopende kernkwaliteiten een kader om rekening te houden met het landschap en

het erfgoed bij ruimtelijke ontwikkelingen. Via **geïntegreerde gebiedsontwikkeling** kunnen we concreet met die kernkwaliteiten aan de slag gaan.

We verankeren het 'landschapsaspect' op maat in de aanpak van de Vlaamse Overheid om omgevingsuitdagingen sectoroverschrijdend op te lossen en om de omgevingskwaliteit te versterken en zorgen ervoor dat binnen de Vlaamse Overheid 'landschap' transversaal en geïntegreerd wordt benaderd.

Om het landschap transversaal te benaderen, **ontwikkelen we een geïntegreerde methodologie voor landschapskarakterisatie** die veel verder gaat dan een louter cultuurhistorische inventarisatie van de meest waardevolle landschapsrelicten. De analyse en alomvattende beschrijving van een landschap levert inzichten op die kunnen bijdragen aan ontwerp en inrichting. We besteden bijzondere aandacht aan de wijze waarop het landschap wordt geactualiseerd met het oog op het formuleren van antwoorden op belangrijke maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatwijziging en het streven naar meer hernieuwbare energie. Andere onderzoeken integreren we in een ruimtelijk toekomstperspectief: ons onderzoek naar historische stads- en dorpskernen is een puzzelstuk bij de initiatieven in verband met kernversterking en -verdichting en we inventariseren landschapselementen als input voor initiatieven rond groenblauwe dooradering.

4.2. DE VOLGENDE GENERATIES BESCHIKKEN OVER EEN ONDERBOUWDE EN COHERENTE STAALKAART VAN ONROEREND ERFGOED

ISE 3. THEMA-OVERSCHRIJDEND INSTRUMENTARIUM ONROEREND ERFGOED

Vlaanderen telt vandaag ruim 13.500 beschermde monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurhistorische landschappen en archeologische sites. **Dit bestand is opgebouwd sinds de jaren 1930, het instrumentarium is sindsdien voortdurend geëvolueerd en de beschikbare kennis aanzienlijk toegenomen. Een kritische reflectie is daarom aan de orde. Is het beschermde bestand optimaal beschermd en is het beschermingsstatuut altijd consequent ingezet? Hebben we wel het juiste beschermd? Is het beschermde bestand met andere woorden representatief?** We willen, in samenspraak met de betrokkenen, **het beschermde bestand actualiseren.**

Erfgoedzorg is in toenemende mate doordrongen van een **geïntegreerde contextgebonden en transversale aanpak**. De manier waarop we behoud van erfgoed realiseren, hangt af van het soort erfgoed, de context en de gewenste ontwikkelingen. Door te beschermen engageert de Vlaamse overheid zich mee om erfgoed in stand te houden. Ze betreft de lokale besturen daarbij. **We willen de beschermingsinstrumenten dan ook reserveren voor welomlijnde situaties en er voor zorgen dat het beschermingsbesluit voldoende flexibel en duurzaam, is maar ook rechtszekerheid biedt.**

Omdat beschermen interageert met allerhande ruimtelijke en maatschappelijke behoeften en impact heeft op ontwikkelingen, laten we het onroenderfgoedbeleid verder samen sporen met het omgevingsbeleid. **Waar het instrumentarium vanuit het omgevingsbeleid een meerwaarde kan bieden, zetten we het in als aanvulling op of alternatief voor ons eigen instrumentarium.** Omdat lokale besturen almaar meer bevoegdheden krijgen, is het bovendien niet ondenkbaar dat zij nieuwe instrumenten inzetten om het behoud van erfgoed na te streven en zo erfgoedbeleid te voeren.

4.2.1. Erfgoedwaarden zijn zo verankerd dat ze ook in de toekomst relevant blijven

Sinds de jaren 1960 bouwt de centrale overheid in Vlaanderen continu aan een wetenschappelijke **erfgoedinventaris**, die het erfgoed in kaart brengt en het mogelijk maakt er een beleid voor te ontwikkelen. In 2016 werd het geografisch inventariseren van bouwkundig erfgoed en landschapselementen doorgegeven aan de lokale besturen. Er wordt van hen nu verwacht dat ze de lijst van het bouwkundig erfgoed en de landschapselementen verder verfijnen om zo een lokaal (erfgoed)beleid op maat te realiseren. Door inventarissen vast te stellen, koppelt de Vlaamse overheid rechtsgevolgen aan het instrument (verschillend na vaststelling bij ministerieel besluit of bij besluit van de administrateur-generaal). Als dusdanig vormt het een alternatief voor beschermen.

Onroerenderfgoedrichtplannen zijn een relatief nieuw instrument, geïntroduceerd in het Onroerenderfgoeddecreet. Ook dit instrument is een alternatief voor bescherming. De voorbije regeerperiode zijn succesvolle proefprojecten doorlopen met de onroerenderfgoedrichtplannen 'Hoogstamboomgaarden in Haspengouw' en 'Mergelgroeves in Riemst'.

4.2.1.1. *We optimaliseren de doelmatigheid van de inventarissen*

De vraag is of het vaststellen van inventarissen niet haaks staat op de ambitie om lokale overheden een lokaal erfgoedbeleid met eigen accenten te laten ontwikkelen. Daarenboven creëert het vaststellen van inventarissen grote onduidelijkheid op het terrein: wat is het verschil met de wetenschappelijke inventaris, en met beschermd erfgoed. De komende regeerperiode willen we daarom de inventarisatiepraktijk onder de loep nemen: het tot stand komen ervan, de criteria en de gevolgen ...

We onderzoeken of de rechtsgevolgen van de vaststelling beantwoorden aan de huidige doelstellingen van het onroerenderfgoedbeleid en of de inspanningen om vast te stellen wel voldoende effecten genereren. We doen dit in samenspraak met het beleidsdomein Omgeving en met de lokale besturen. De resultaten van dit onderzoek vormen de basis voor het **bijsturen, herzien of afschaffen van het instrument van vaststelling**.

4.2.1.2. *We zetten verder in op onroerenderfgoedrichtplannen en andere participatieve instrumenten*

We maken werk van het omzetten van deze goedgekeurde richtplannen in actieprogramma's en bekijken welke initiatieven nodig zijn om de uitvoering ervan te faciliteren. **We evalueren de proefprojecten en optimaliseren het instrument waar nodig. We initiëren zelf nieuwe onroerenderfgoedrichtplannen en stimuleren onze partners en lokale besturen om ook met dit instrument aan de slag te gaan.** Iedereen kan immers het initiatief nemen om een onroerenderfgoedrichtplan op te starten. **Het ultieme doel is om samen met alle betrokken actoren en belanghebbenden actieprogramma's op te maken en uit te voeren. Een bijzonder aandachtspunt daarbij zijn ankerplaatsen in erfgoedlandschappen, die het statuut van onroerenderfgoedrichtplan hebben gekregen.**

4.2.2. Het beschermd bestand is een dynamische selectie van de essentiële en representatieve getuigen van het leven in Vlaanderen

Het erfgoedbeleid is erop gericht om de getuigen van ons verleden te behouden voor de toekomstige generaties, hiervoor wordt het beschermingsinstrument ingezet. Om te weten of het behoud van het beschermd erfgoed geslaagd is, zullen we de huidige voorraad beschermd erfgoed verder evalueren op basis van onze hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden.

4.2.2.1. We herzien het bestaande beschermde erfgoedbestand, in samenspraak met de betrokken lokale besturen

Beschermen blijft het exclusieve instrument van de Vlaamse overheid. Het is een belangrijk instrument om erfgoedwaarden voor de toekomst te vrijwaren en geeft bepaalde verantwoordelijkheden aan zakelijkrechthouders. **De geloofwaardigheid van het instrument staat of valt met een consequente toepassing ervan.** Dat betekent dat alle beschermingen aan eenzelfde hoge norm moeten voldoen. Nieuwe beschermingen moeten gekaderd zijn in een breder thematisch geheel en binnen het referentiekader van het gehele Vlaamse grondgebied passen. We bepalen wat dat precies betekent.

Parallel daarmee evalueren we stelselmatig het reeds beschermde bestand. We actualiseren het door volop in te zetten op het wijzigen van besluiten en het opheffen van beschermingen: we bekijken hoe we de bijhorende procedures daartoe kunnen vereenvoudigen. We pakken de evaluatie van het beschermingsbestand thematisch aan, nemen daarbij het ganse Vlaamse grondgebied als uitgangspunt en leggen de prioriteiten vast in samenspraak met de lokale besturen. Zij zijn immers eerstelijnspartners in het beheer van beschermd erfgoed.

Nieuwe beschermingscampagnes spelen in op aantoonbare en gewichtige hiaten, vertrekkend vanuit een thematische analyse en evaluatie van het reeds beschermde bestand. Parallel toetsen we de al gerealiseerde beschermingen aan de huidige norm en treffen maatregelen als ze deze toets niet doorstaan.

4.2.2.2. We maken beschermingsbesluiten duidelijk, rechtszeker en laten kansen voor toekomstige ontwikkelingen

Een doelmatig beschermingsbeleid staat of valt met de kwaliteit van de beschermingsbesluiten. Beschermingsbesluiten zijn doorheen de tijd tot stand gekomen in wisselende contexten en met een wisselende graad van detaillering. Dat zorgt vandaag soms voor onduidelijkheid of minder houvast. **Voor toekomstige beschermingen ontwikkelen we een format dat voldoende juridische en inhoudelijke houvast biedt** en tegelijk toelaat om flexibel in te spelen op hedendaagse en toekomstige uitdagingen en op nieuwe erfgoedinzichten. **Bij bestaande beschermingen maken we prioritair werk van het aanpassen of opheffen van besluiten die onduidelijkheden of administratieve fouten bevatten** en daardoor weinig rechtszekerheid bieden.

4.3. DE ZORG VOOR HET ONROEREND ERFGOED IS ZICHTBAAR, TOEKOMSTGERICHT EN DUURZAAM
ISE 2. KWALITEIT VAN DE ONROERENDERFGOEDZORG

Zorg dragen voor erfgoed betekent niet alleen het fysiek in stand houden, maar ook er betekenis en invulling voor de huidige en toekomstige generaties aan geven. Erfgoedzorg is ook zorg dragen voor de toekomst en dus vooruit kijken. **Duurzame erfgoedzorg betekent ook open staan voor hedendaagse oplossingen die een eigentijds gebruik mogelijk maken.** We willen duurzaamheid inbedden in alle facetten van de erfgoedzorg en inzetten op vernieuwing die zowel erfgoedbehoud als erfgoedontwikkeling dient. Het vrijwaren, ontwikkelen en aanbieden van kennis en expertise en het aanbieden van gepaste financiële ondersteuning moeten deze ambitie op het terrein helpen waarmaken. De overheid wil zich daarbij profileren als een coach, die partners mobiliseert en initiatiefnemers vlot naar oplossingen begeleidt. Het leveren van kwaliteit, zowel in het behouden als het brengen van vernieuwing, is een belangrijke rode draad.

4.3.1. Onroerenderfgoedzorg staat voor duurzame oplossingen

4.3.1.1. *Onroerenderfgoedzorg is klantgericht*

Op ambtelijk vlak blijven we inzetten op een **proactieve, rechtszekere en klantgerichte overheid**. Als erfgoed te conservatief benaderd wordt, werkt dit contraproductief, het doet de erfgoedwaarden degraderen en creëert leegstand op termijn. Ook bij grote en complexe projecten werkt men niet verdragend, maar oplossingsgericht.

We zetten volop in op **digitalisering**: een toelating werken, een premie- of subsidieaanvraag zal in de toekomst op een snelle en eenvoudige manier en met een beperkte dossiersamenstelling aan te vragen zijn. Dit integreren we maximaal in het Omgevingsloket.

In functie van het behoud van onze waardevolle sites zal er binnen het agentschap Onroerend Erfgoed ook meer ingezet worden op **proactieve handhaving en bemiddeling** in dossiers waar al een vonnis is. Nog al te vaak is handhaving de laatste stap om verwaarlozing te stoppen, maar dan is het al vijf na twaalf.

Inzake regelgeving streven we naar vereenvoudiging en rechtszekerheid. Dit alles gaat in het bijzonder ook op voor de **archeologische erfgoedzorg**. De afgelopen jaren waren erg belangrijk voor de implementatie van nieuwe archeologische regelgeving. De financiering en betaalbaarheid van archeologische trajecten, de doorlooptijd ervan en de wetenschappelijke meerwaarde en ontsluiting blijven permanente aandachtspunten. Bij een aantal maatschappelijke sectoren leeft het aanvoelen dat de archeologische erfgoedzorg een impact heeft op ontwikkelingsprojecten. Daarom voeren we – wanneer alle duurzame effecten van de archeologie regelgeving zichtbaar zijn – een grondige evaluatie uit in samenspraak met de betrokken actoren. Op basis van de resultaten sturen we de regelgeving en de uitvoeringspraktijk bij waar nodig.

De doelstelling van onroerenderfgoedzorg is het optimale behoud en de instandhouding van onroerend erfgoed. **We starten met het in kaart brengen van de fysieke toestand van ons beschermde erfgoed en gaan hierbij pragmatisch tewerk**. De monitoring wordt ingebed in beheersprocedures: opstellen van een beschermingsdossier, het opvolgen van beheersplannen, erfgoedpremieprocedures, toelatingen en adviezen en handhavingstrajecten. We betrekken de zakelijkrechthouders zodat een bottom-up aanpak verzekerd is. Zo willen we stelselmatig voor elk beschermd onroerenderfgoedobject een digitaal beheerslogboek tot stand brengen. We ontwikkelen deze opvolgingstool in overleg met Monumentenwacht en voorzien de nodige middelen voor de productie en uitvoering ervan.

4.3.1.2. *Een doelgerichte handhaving voor onroerend erfgoed*

We werken aan een slagkrachtige handhaving: de regelgeving, de strategische prioriteiten, de programmering en de rapportering inzake handhaving worden afgestemd op het erfgoedbeleid en de beleidsmatige prioriteiten. Via compliance promotion versterken we het bewustzijn met betrekking tot het Vlaamse erfgoed en vergroten we de kennis van de regelgeving. We zorgen voor een optimalisatie van het bestuurlijk handhavingsinstrumentarium en gepaste afstemming met het strafrechtelijk handhavingsspoor, met aandacht voor de mogelijkheden tot bemiddeling. We zetten verder in op herstel van het Vlaamse erfgoed via gerechtelijke of bestuurlijke weg en richten ons op het zo vroeg mogelijk detecteren van risico's. We onderzoeken waar depenalisering zinvol is en waar bestuurlijke beboeting, naast het herstel van de erfgoedwaarden, alsnog een ontradend effect kan hebben. We verbeteren ook de rapportering over de uitvoering van het handhavingsbeleid.

4.3.13. *Onroerenderfgoedzorg is het resultaat van oplossingsgerichte samenwerking*

Om de kwaliteit van erfgoedzorg en erfgoedontwikkeling te verhogen en te waarborgen voor de toekomst, is er nood aan vakmanschap, innovatie en oplossingsgerichte expertise. **Het is een uitdaging om de bestaande kennis in stand te houden en over te dragen, nieuwe kennis te omarmen en de brug te slaan naar hedendaagse normen, technieken en ontwikkelingsnoden. Het is ook van belang om die informatie toegankelijk te houden voor de erfgoedeigenaar en -gebruiker.** Het agentschap bouwt een netwerk uit van complementaire onderzoeksinstanties en expertisecentra. Dit netwerk wordt een zichtbaar platform, staat voor gebundelde informatie en staat in het teken van prospectie naar innovatieve oplossingen voor erfgoedzorg en erfgoedontwikkeling. Waar er duidelijke uitdagingen zijn, en initiatief vereist is, stelt het agentschap zich op als spelverdeler.

Voor 'varend erfgoed' beschikken we bijvoorbeeld al enkele jaren over een degelijk kader dat inventariseren, beschermen en subsidiëren regelt en enkele 'flankerende instrumenten'. Het beheer van het meer grootschalige varend erfgoed vormt echter een knelpunt. Een aantal dossiers stuit op een beheersuitdaging die voor het gemiddelde openbare bestuur moeilijk is. Daarom ontwikkelen we, samen met de partners, een haalbare oplossing voor die schepen en dat rijke maritieme verleden.

4.3.14. *We spelen onroerend erfgoed uit als 'duurzaam' ingrediënt*

Erfgoedzorg heeft per definitie een duurzaam karakter: het streeft naar het in stand houden van materie die de tand des tijds al heeft doorstaan. Erfgoed vergt een duurzame aanpak: het is niet alleen in materieel opzicht vaak uniek en onvervangbaar, maar ook als betekenisdrager. Mensen identificeren zich met hun erfgoed. Het draagt in meerdere opzichten bij aan de kwaliteit van de leefomgeving, maar is ook een "eindig" goed.

We maken van duurzaamheid een rode draad doorheen alle geledingen van de onroerenderfgoedzorg: we verankeren het duurzaamheidsaspect van erfgoed in het brede duurzaamheidsverhaal, we stimuleren de zoektocht naar duurzame gebruiksopties, we zetten in op kennis en expertise die nodig is om erfgoed in stand te houden en te vernieuwen, we stimuleren eigenaars en gebruikers om als 'goede huisvaders' omzichtig en verantwoord om te springen met hun erfgoed.

De voorbije jaren heeft de Vlaamse overheid sterk ingezet op het energiezuinig maken van ons patrimonium en het evolueren naar een circulaire economie. Zo heeft de ambitie om de koolstofdioxide-uitstoot te reduceren, geresulteerd in verschillende regelgevende initiatieven, instrumenten en stimulerende premies voor het optimaliseren van het bestaande gebouwpatrimonium, zoals de woningpas, het (vernieuwde) EnergiePrestatieCertificaat (EPC), het renovatieadvies, de slooppremie, verplichtingen bij verkoop en verhuur ... De erfgoedsector wil haar steentje bijdragen aan dit debat. Omdat erfgoed een bijzondere vorm van patrimonium is, streven we maatwerk na, maar niet per definitie de uitzondering. We blijven nauw betrokken bij de totstandkoming van nieuwe regelgeving en instrumenten en zetten verder in op wetenschappelijk onderzoek naar de bijdrage van erfgoed aan een duurzame samenleving.

4.3.15. *We streven initiatief na en pakken uit met onze resultaten*

Het Onroerend Erfgoed zal nog meer ingezet worden als troef. We doen dit zeker niet alleen. Uitdaging is om met diverse partners een goede (her-)bestemming te vinden voor ons onroerend erfgoed, die economisch en functioneel haalbaar is en waarbij we het erfgoed niet onder een stolp plaatsen maar inzetten in een bredere maatschappelijke context: toerisme, werkgelegenheid, vastgoedwaarde, ...

Een van de grootste troeven van erfgoed in het duurzaamheidsdebat is dat het 'hergebruikt' kan worden en dus een alternatief vormt voor nieuwbouw. Het in stand houden van erfgoed door er een kwaliteitsvol hedendaags gebruik aan te geven is meer dan ooit een beleidsthema. We activeren hiervoor verschillende strategieën: tijdelijk gebruik, medegebruik, nevenbestemming, behoud van oorspronkelijk gebruik en herbestemming. We zetten niet alleen in op duurzame erfgoedzorg, maar ook op oplossingen om het erfgoed aan hedendaagse gebruiksnormen te laten voldoen. We willen innovatieve, kwalitatieve nieuwe tijdslagen toevoegen aan ons erfgoed. We stimuleren projecten met kwaliteitsvol ontwerp en het hergebruik van materialen als sleutel. We brengen leegstand en verwaarlozing in kaart en moedigen partners aan om een oplossing te zoeken voor deze locaties.

Inzake beheer willen we kort op de bal spelen. Voor **kerken en kastelen** wachten bijvoorbeeld bijzondere uitdagingen. Samen met het agentschap Binnenlands Bestuur en de lokale besturen zoeken we naar oplossingen en stimuleren neven- en herbestemming voor het beschermde bestand aan religieus erfgoed en bouwen we verder op waardevolle initiatieven als het Projectbureau Herbestemming. Met de eigenaars van landhuizen en landgoederen zoeken we naar oplossingen op maat voor het beheer van dit bijzondere erfgoed.

We willen uitpakken met ons erfgoed. De volgende jaren staan er belangrijke restauratieprojecten op de agenda. Deze projecten moeten samen met nog veel ander erfgoed dat bestaat en herleeft, vlaggenscheppen worden van de Onroerend Erfgoedzorg. Erfgoed is van belang voor de toekomst van Vlaanderen, voor het debat over identiteit en voor de zoektocht naar wat ons allen bindt. We spelen ons erfgoed uit als sterk Vlaams 'merk' en tonen de resultaten van ons beleid. Ons onroerend erfgoed zetten we in als ambassadeur van de Vlaamse natie, ik werk samen met mijn collega's bevoegd voor Toerisme en Cultuur dit ambassadeurschap uit.

Als Vlaamse Overheid vervullen we een voorbeeldfunctie bij het beheer als een goede huisvader en de herbestemming van onze eigen sites. In dit opzicht nemen we ook een bijzondere verantwoordelijkheid op bij het erkennen en beheren van Vlaams Werelderfgoed.

In dit verband blijft ontsluiting onverminderd een aandachtspunt, zowel bij erfgoed 'op het terrein' als in verband met de kennis die we erover vergaren. Zo engageren we ons onder meer om de verhalen, de nieuwe kennis over ons verleden en de resultaten van het meest waardevolle archeologisch onderzoek op een kwaliteitsvolle en publieksvriendelijke wijze te ontsluiten.

4.3.2. Financiële ondersteuning is gediversifieerd en gaat uit van een wederzijds haalbaar engagement

De voor erfgoedzorg vereiste materialen, producten, kennis en expertise moeten toegankelijk zijn voor de talrijke partners, van individuele erfgoedeigenaren tot lokale overheden en organisaties. De keuze voor erfgoed heeft vaak een financieel duwtje in de rug nodig en de Vlaamse overheid engageert zich hier ook toe. De wachtlijst met restauratie- en erfgoedpremedossiers, blijft ondanks de inspanningen tijdens de voorbije regeerperiode, significant.

Om optimaal aan de financiële behoeften te voldoen, en om de ondersteuning ook voor de overheid haalbaar en betaalbaar te houden, maken we werk van een actualisering van het financieringsstelsel. We willen financiering laten evolueren van een instrument in functie van het erfgoedobject naar een hulpmiddel om partners te mobiliseren. Hoofddoel blijft onroerend erfgoed te bewaren, efficiëntie en rechtszekerheid te bieden. Het bijsturen van het financieringsstelsel staat in dit opzicht ook niet los van het beschermingsbeleid, het al dan niet vasthouden aan het beschermde bestand, de voorschriften

en de adviseringspraktijk. *We activeren het volledige ondersteuningsstelsel en maken het aanbod meer overzichtelijk en complementair*

De huidige regelgeving bevat al een ruime set aan instrumenten: premies, subsidies, fiscale instrumenten ... We zetten al deze instrumenten effectief in, maken het aanbod overzichtelijker en meer complementair, zodat verschillende noden via verschillende kanalen worden verlicht. Wie ondersteuning verdient, moet die kunnen krijgen. Bovendien willen we vlot kunnen inspelen op evoluerende behoeften. **We activeren en stroomlijnen het bestaande ondersteuningsaanbod in functie van verschillende perspectieven.**

4.3.2.1. We ondersteunen op basis van redelijke verwachtingen

De **bestaande wachtlijst** blijft een probleem. De aanpassingen van de regelgeving tijdens de voorbije regeerperiode hebben een aanzuigeffect veroorzaakt: premienemers hebben massaal beroep gedaan op het vroegere, “voordeligere” restauratiepremiestelsel. We reiken oplossingen aan om de bestaande wachtlijst in te korten. We reserveren extra investeringsmiddelen voor een inhaalbeweging. Tevens onderzoeken we of er andere maatregelen genomen kunnen worden die de wachtlijst mee kunnen helpen terugdringen. We overleggen daarover met de betrokken actoren.

Financiële ondersteuning gaat uit van solidariteit en kostenbewustzijn. Dat betekent enerzijds dat wie steun nodig heeft, die moet kunnen krijgen. Anderzijds moet de overheid kunnen ingrijpen als ze de vraag niet meer binnen redelijke termijnen kan honoreren of als stimuli niet voldoende inspelen op de behoeften en opportuniteiten die er zijn. **Het huidige ondersteuningssysteem is volledig vraaggestuurd en voorziet dergelijke veiligheidsmechanismen niet, waardoor er wachtlijsten ontstaan en nieuwe behoeften niet kunnen worden verlicht. We willen het systeem daartegen beveiligen en het beleidsmatig aanstuurbaar maken.**

4.3.2.2. We investeren gericht, met goed huisvaderschap, solidariteit en duurzaamheid als uitgangspunten

Het stimuleren van regelmatig onderhoud om dure restauraties te vermijden, vormt meer dan ooit de basis van onze onroerenderfgoedzorg. **We zetten consequent in op het belonen van goed huisvaderschap.** We optimaliseren de laagdrempelige financiële ondersteuningsinstrumenten die inspelen op regelmatig onderhoud, zoals de reeds bestaande **erfgoedpremie volgens de standaardprocedure en de fiscale stimuli, en maken deze aantrekkelijk voor meer doelgroepen.** Bedoeling is dat ze uitgroeien tot een alternatief voor duurdere ondersteuningsvormen.

Meer verregaande engagementen blijven mogelijk: premies bijzondere procedure, kanjerdossiers, meerjarenpremieovereenkomsten, hogere tegemoetkoming. Tegelijk houden we specifiek deze engagementen kritisch tegen het licht en **onderzoeken we of er een aanvullend systeem van jaarlijkse thematische oproepen in functie van de door de Vlaamse Regering vastgelegde prioriteiten kan worden ontwikkeld binnen een breder geheel van maatregelen waarbij de voorrangsregels, de voorschriften en adviseringspraktijk worden herbekeken en goed huisvaderschap wordt gestimuleerd.**

Nu al wordt regelmatig onderhoud beloond met een verhoging van de erfgoedpremie. **We willen het principe waarbij verdiensten beloond worden verder uitbouwen.** Goed huisvaderschap betekent ook: de kosten-batenverhouding bewaken, een voortrekkers- of voorbeeldrol opnemen (en op die manier solidair zijn met andere erfgoedgebruikers). We willen projecten in het voetlicht stellen die een oplossing bieden voor velen, zoals een pilootproject in een ruimere wijkherwaardering, een

herbestemming die een grote maatschappelijke nood lenigt ... We bekijken in dit kader of we via instrumenten zoals **crowdfunding** en een **erfgoedloterij** privékapitaal kunnen aantrekken.

We willen vertrouwen, flexibiliteit en autonomie bieden aan onze partners. **De onroerenderfgoedregelgeving voorziet verschillende vormen van overeenkomsten die de relatie tussen de Vlaamse overheid en partners regelen: erkenningen, beheersplannen, onroerenderfgoedrichtplannen, samenwerkingsovereenkomsten, beheersovereenkomsten ... We onderzoeken de mogelijkheid om deze te hervormen tot een uniform systeem van contracten met afspraken over taakverdeling en financiering.** In deze contracten kan de afstemming met andere (financierende) partners worden geregeld. De ontwikkeling van onroerend erfgoed heeft vaak andere belangen dan alleen onroerenderfgoedzorg. Contracten moeten de mogelijkheid bieden om krachten te bundelen om gemengde doelstellingen te bereiken. De nadruk ligt op het globale resultaat en niet zozeer op het afbakenen van subsidiedomeinen. We zoeken inspiratie bij andere organisaties (dienstvergoedingen, beheersovereenkomsten ...) en bekijken de mogelijkheden tot transversale samenwerking.

BIJLAGE 'OVERZICHT BELEIDS- EN REGELGEVINGSINITIATIEVEN'**Opmaak van een groenboek met de krijtlijnen van een partnerschap, uitgaande van een volwaardige taakverdeling**

Zie OD 4.1.1. De zorg voor het onroerend erfgoed is het resultaat van actieve samenwerking en 4.1.1.2. We stimuleren elke gemeente om een lokaal onroerenderfgoedbeleid te ontwikkelen

Opmaak van een conceptnota met het oog op een actualisering van het financieringsstelsel en de adviseringspraktijk

Zie OD 4.3.2. Financiële ondersteuning is gediversifieerd en gaat uit van een wederzijds haalbaar engagement.

Optimalisatie van het Onroerenderfgoeddecreet en -besluit, met het oog op een actualisering van het financieringsstelsel en de adviseringspraktijk

Zie OD 4.3.2. Financiële ondersteuning is gediversifieerd en gaat uit van een wederzijds haalbaar engagement.

Optimalisatie van het Onroerenderfgoeddecreet en -besluit, uitgaande van een evaluatie van de beschermingsregelgeving met het oog op een bijsturing van de vaststellings-, beschermings- en deklasseringspraktijk

Zie OD 4.2.1. Erfgoedwaarden zijn zo verankerd dat ze ook in de toekomst relevant blijven en punt 4.2.1.1. We optimaliseren de doelmatigheid van de inventarissen.

Zie OD 4.2.2. Het beschermd bestand is een dynamische selectie van de essentiële en representatieve getuigen van het leven in Vlaanderen en punt 4.2.2.1. We herzien het bestaande beschermd erfgoedbestand, in samenspraak met de betrokken besturen.

Jaarlijkse evaluatie hoofdstuk archeologie van het Onroerenderfgoed-decreet

Zie art. 5.6.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013

Grondige evaluatie hoofdstuk archeologie van het Onroerenderfgoed-decreet wanneer alle duurzame effecten van de archeologie regelgeving zichtbaar zijn

Zie OD 4.3.1. Onroerenderfgoedzorg staat voor duurzame oplossingen en punt 4.3.1.1. Onroerenderfgoedzorg is klantgericht.